

Oświadczenie Narodowego Instytutu Muzeów

Narodowy Instytut Muzeów z uwagą zapoznał się ze stanowiskiem Zarządu Głównego Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków dotyczącym systemowej ochrony przeciwpożarowej zabytków architektury drewnianej.

Podzielamy przekonanie, że ochrona przeciwpożarowa zabytków, szczególnie obiektów drewnianych, wymaga stałego doskonalenia, odpowiednich rozwiązań technicznych i organizacyjnych oraz zapewnienia właściwego finansowania. Nie zgadzamy się jednak z zarzutem, że problematyka bezpieczeństwa i ochrony przeciwpożarowej jest przez Narodowy Instytut Muzeów traktowana marginalnie. Jest to stwierdzenie niezgodne ze stanem faktycznym.

NIM zdecydowanie odwołuje się do doświadczeń i dorobku Ośrodka Ochrony Zbiorów Publicznych, a kwestie bezpieczeństwa są jednym z trzech filarów strategii działania na lata 2023-2027.

Instytut w ramach swoich kompetencji nikomu nie odmówił wsparcia eksperckiego w zakresie zabezpieczenia zabytku – zarówno właścicielom, jak i wojewódzkim konserwatorom zabytków. Skala tych działań znajduje potwierdzenie w konkretnych danych, które publikujemy w naszych Raportach rocznych. I tak, tylko w 2025 roku: przygotowano 116 opinii dotyczących projektów zabezpieczeń w muzeach i zabytkach; przeprowadzono 27 lustracji muzeów i zabytków budowlanych w związku z kwestiami bezpieczeństwa; skoordynowano 61 transportów zbiorów muzealnych; opracowano raport na podstawie sprawozdań muzeów dotyczących stanu zabezpieczenia muzeów i innych jednostek organizacyjnych podległych, podporządkowanych lub nadzorowanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego; z upoważnienia Ministra KiDN administrowano „Wykazem muzeów i zabytków budowlanych, w których wymagane jest stosowanie systemu sygnalizacji pożarowej” oraz zakończono proces wpisu do Wykazu zabytków uznanych za pomniki historii lub znajdujących się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO; z upoważnienia Ministra KiDN administrowano również „Wykazem muzeów i zabytków budowlanych, w których wymagane jest stosowanie stałych urządzeń gaśniczych związanych na stałe z obiektem, zawierających zapas środka gaśniczego i uruchamianych samoczynnie we wczesnej fazie rozwoju pożaru”.

Warto również zauważyć, że w okresie wskazywanym w stanowisku SKZ Stowarzyszenie tylko raz zwróciło się do Instytutu z prośbą o wsparcie w zakresie zabezpieczeń – przy organizacji Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Ochrona i konserwacja zabytkowych obiektów sakralnych” w Malborku w 2023 r. Instytut pozostaje otwarty na dalszą współpracę i konkretne inicjatywy środowiska konserwatorskiego.

Priorytetowe traktowanie kwestii bezpieczeństwa i zabezpieczania zbiorów przez Narodowy Instytut Muzeów znalazło swoje odzwierciedlenie także w naszej działalności w zakresie wyznaczania i wdrażania standardów. Zespół ekspertów NIM przygotował i opublikował Zalecenia dla muzeów w zakresie przygotowania do sytuacji kryzysowej i wojny. Trafność wypracowanych zaleceń w zakresie zarządzania kryzysowego potwierdziły doświadczenia zgromadzone w trakcie powodzi, która dotknęła obszar Kotliny Kłodzkiej w 2024 r., a o roli tego dokumentu świadczy fakt, że został on przywołany w ostatnim raporcie Najwyższej Izby Kontroli dotyczącym zabezpieczania i ochrony muzeów na wypadek sytuacji kryzysowych.

W dyskusji o skuteczności systemu ochrony nie można pominąć faktu, że w 2014 r. Narodowy Instytut Muzeów utracił kompetencje kontrolne w zakresie bezpieczeństwa muzeów i zabytków. Ograniczenie tych uprawnień istotnie zmieniło możliwości bezpośredniego oddziaływania Instytutu na stan zabezpieczenia obiektów. Przywrócenie kompetencji kontrolnych pozwoliłoby na skuteczniejsze reagowanie na stwierdzone nieprawidłowości, monitorowanie realizacji zaleceń oraz budowanie spójnego systemu bezpieczeństwa. Narodowy Instytut Muzeów w korespondencji adresowanej do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wskazuje konieczność przywrócenia Instytutowi kompetencji kontrolnych w zakresie bezpieczeństwa muzeów i zabytków. Uważamy, że połączenie kompetencji eksperckich, kontrolnych i koordynacyjnych w wyspecjalizowanej instytucji może istotnie zwiększyć skuteczność systemu ochrony dziedzictwa.

Pożar w Sanoku

Pożar w Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku został poddany analizie przez Narodowy Instytut Muzeów, odbyła się też wizja lokalna. Z dostępnych informacji wynika, że Muzeum sprawy ochrony przeciwpożarowej traktowało priorytetowo inwestując w urządzenia i instalacje przeciwpożarowe, utrzymanie ich w sprawności, a także przeprowadzając cyklicznie ćwiczenia z ochrony przeciwpożarowej.

Jednocześnie, do czasu zakończenia postępowania dotyczącego przyczyn pożaru, należy powstrzymać się od kategorycznych ocen dotyczących jego przyczyn oraz przygotowania Muzeum do wystąpienia tego zdarzenia. Właściwym punktem odniesienia będą oficjalne ustalenia właściwych organów.

W ocenie NIM stan ochrony przeciwpożarowej muzeów systematycznie się poprawia, a muzea należą do lepiej zabezpieczonych obiektów. Tragedia w Sanoku powinna być impulsem do dalszego doskonalenia systemu, nie powinna jednak prowadzić do generalizowania ocen dotyczących całego sektora muzealnego.

Standardy i finansowanie

Podstawą ochrony przeciwpożarowej są obowiązujące przepisy prawa, których należy bezwzględnie przestrzegać. NIM monitoruje stan prawny w tym zakresie i reaguje w sytuacjach, gdy niezbędne są zmiany legislacyjne. Rozwiązania techniczne, takie jak systemy detekcji czy stałe urządzenia gaśnicze, powinny być natomiast dostosowywane indywidualnie do charakteru i specyfiki konkretnego zabytku.

Środki na inwestycje związane z zabezpieczeniem zabytków są dostępne m.in. w ramach programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona zabytków”. Potrzeby w tym zakresie są oczywiście znaczne. Za szczególnie istotny problem uznajemy natomiast brak skutecznego mechanizmu finansowania bieżącego utrzymania systemów zabezpieczeń przeciwpożarowych w zabytkowych obiektach religijnych. Dotyczy to m.in. przeglądów i konserwacji instalacji przeciwpożarowych i odgromowych, kontroli instalacji elektrycznych oraz kosztów monitoringu.

Samo wykonanie systemu zabezpieczeń nie gwarantuje bezpieczeństwa, jeśli w kolejnych latach nie ma środków na jego prawidłową eksploatację i utrzymanie sprawności technicznej.

Narodowy Instytut Muzeów pozostaje gotowy do współpracy ze Stowarzyszeniem Konserwatorów Zabytków, Narodowym Instytutem Dziedzictwa oraz innymi podmiotami odpowiedzialnymi za ochronę dziedzictwa. Wspólnym celem powinno być tworzenie skutecznych mechanizmów zapobiegania zagrożeniom i zapewnienie realnego bezpieczeństwa zabytków – w oparciu o rzetelną ocenę, współpracę i konkretne działania.

